

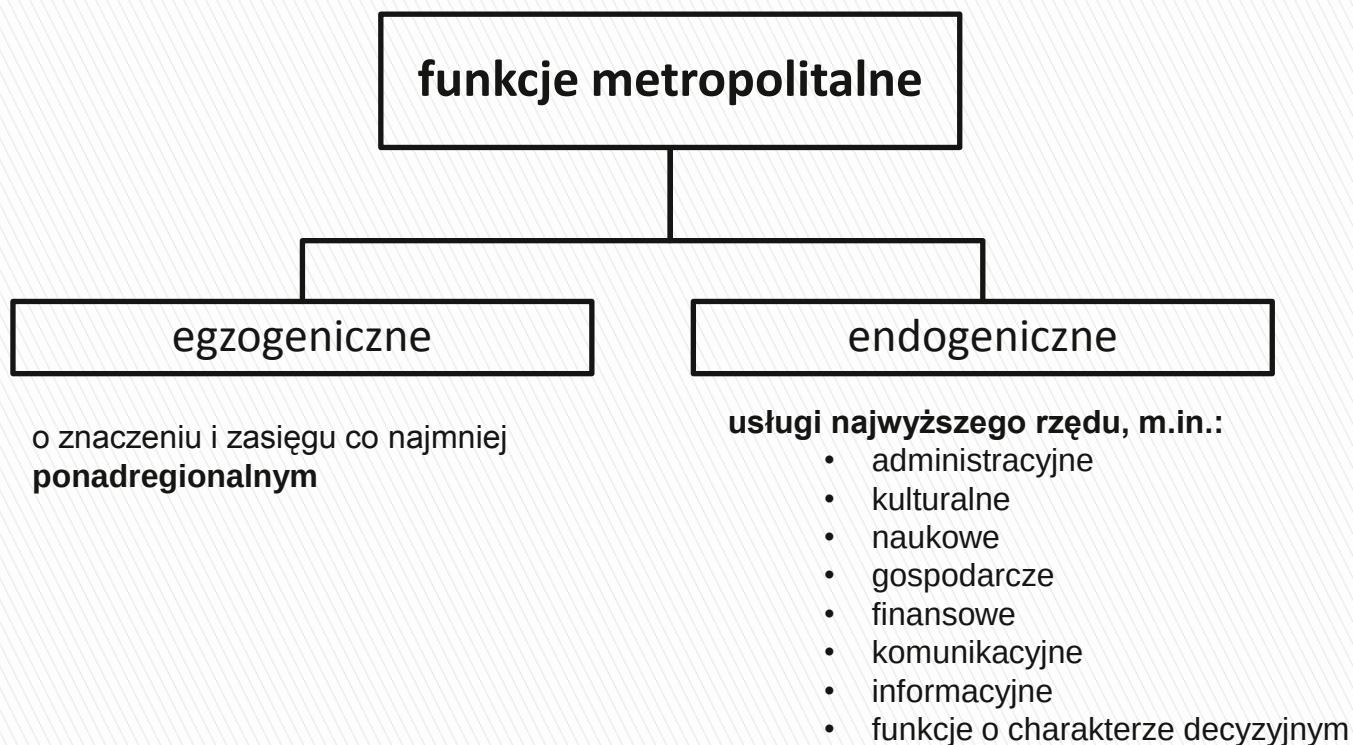
Statystyczny obraz Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego na tle wybranych obszarów metropolitalnych w Polsce według typologii OECD

Dr Wiesława Gierańczyk, mgr Marta Kobyłecka, mgr Agata Kordowska
Urząd Statystyczny w Bydgoszczy

KONFERENCJA
STATYSTYCZNY OBRAZ METROPOLII - STAN OBECNY I PERSPEKTYWY ROZWOJU
Toruń 15-16.11.2012

Funkcje metropolitalne:

O metropolitalności danej działalności decyduje nie tyle jej rodzaj i poziom specjalizacji, ile **zasięg działalności** (co najmniej krajowy), **wielkość ośrodka i jego pozycja w układzie osadniczym**, które determinują istnienie różnych stref ich wpływu.

Rodzaje metropolii

światowe

odgrywają znaczną rolę w sterowaniu gospodarką w skali światowej

kontynentalne

uczestniczą w procesach umiędzynarodowienia, kształtowane są przez ponadnarodowe relacje regionalne

regionalne

ośrodki o niekompletnie wykształconych funkcjach metropolitalnych, które odgrywają węzłową rolę w skali danego kraju lub kilku krajów sąsiednich

Kryteria delimitacji metropolii:

wg Markowskiego i Marszała (2006)

aby dane miasto można było zaliczyć do grona metropolii, w warunkach polskich, powinno ono spełniać następujące kryteria:

- być względnie duże (min. 0,5–1,0 milion mieszkańców);
- posiadać znaczny potencjał ekonomiczny oraz silnie rozwinięty sektor usług wyższego rzędu;
- charakteryzować się dużym potencjałem innowacyjnym (jednostki naukowe i badawczo-rozwojowe);
- pełnić funkcje o charakterze metropolitalnym, tj. funkcje centralne wysokiego rzędu hierarchicznego o zasięgu co najmniej krajowym;
- odgrywać rolę węzła w systemie (sieci) powiązań komunikacyjnych, organizacyjnych i informacyjnych oraz charakteryzować się dużą dostępnością w różnych skalach przestrzennych, także w skali międzynarodowej;
- stymulować rozwój sieciowego modelu gospodarki i zarządzania.

Kryteria delimitacji metropolii:

według Europejskiej Sieci Obserwacyjnej Rozwoju Terytorialnego i Spójności Terytorialnej (ESPON)

za metropolie uznaje się ośrodki (wraz z ich obszarami funkcjonalnymi), które:

- stanowią centra zarządzania gospodarczego na poziomie co najmniej krajowym;
- mają duży potencjał gospodarczy (ponadkrajową atrakcyjność inwestycyjną);
- oferują szereg usług wyższego rzędu;
- pełnią funkcje symboliczne;
- charakteryzują się wysoką zewnętrzną atrakcyjnością turystyczną;
- charakteryzują się dużymi możliwościami edukacyjnymi i tworzenia innowacji (rozbudowane szkolnictwo wyższe, obecność jednostek naukowych i badawczo-rozwojowych);
- mają zdolność do utrzymywania relacji handlowych, naukowych, edukacyjnych, kulturowych z międzynarodowymi metropoliami;
- charakteryzują się wysoką wewnętrzną i zewnętrzną dostępnością transportową.

Polskie miasta, oprócz **Warszawy** i w niektórych poszczególnych aspektach także **Krakowa**, **Aglomeracji Górnośląskiej**, **Trójmiasta**, **Poznania**, **Wrocławia**, mają słabo rozwinięte funkcje metropolitalne w porównaniu do miast podobnej wielkości w Europie Zachodniej.

Kryteria delimitacji metropolii:

według KPZK 2030

Wydzielenie obszarów metropolitalnych w oparciu o kryteria odnoszące się głównie do funkcji miast w systemie osadniczym kraju (dane za 2009 r.):

- liczba ludności w ośrodku metropolitalnym powyżej 300 tys. mieszkańców;
- zatrudnienie w sektorze usług rynkowych (pośrednictwo finansowe oraz obsługa nieruchomości i firm) powyżej 40 tys.;
- liczba studentów kształcących się w danym mieście w roku akademickim 2007/2008 powyżej 60 tys.;
- współpraca instytucji naukowo-badawczych w 5. i 6. Programie ramowym UE;
- lokalizacja portu lotniczego obsługującego ruch pasażerski;
- lokalizacja hoteli cztero- i pięciogwiazdkowych;
- międzynarodowe wystawy w obiektach działalności wystawienniczej w latach 2006-2008.

Na podstawie tych kryteriów wyznaczono ośrodki metropolitalne i ich obszary funkcjonalne dla: **Warszawy, Aglomeracji Górnośląskiej** (główny ośrodek Katowice), **Krakowa, Łodzi, Trójmiasta, Poznania, Wrocławia, bipolu Bydgoszczy z Toruniem (BTOM)** oraz **Szczecina i Lublina**.

Identyfikacja i delimitacja BTOM:

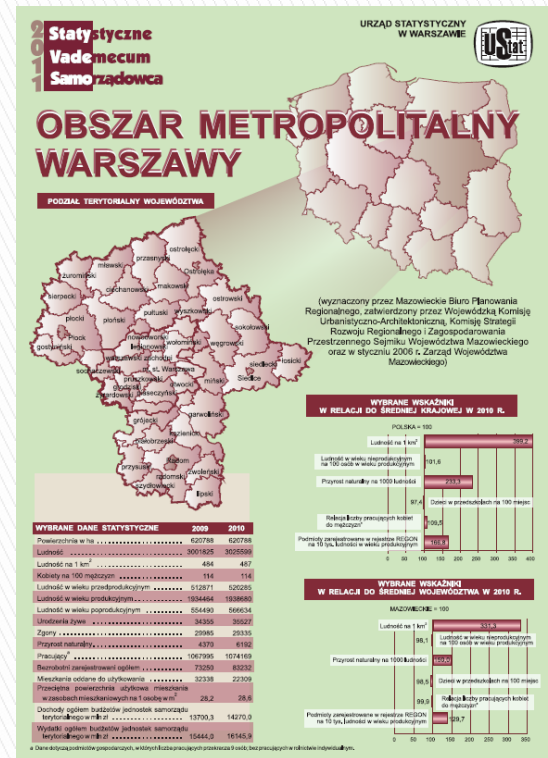
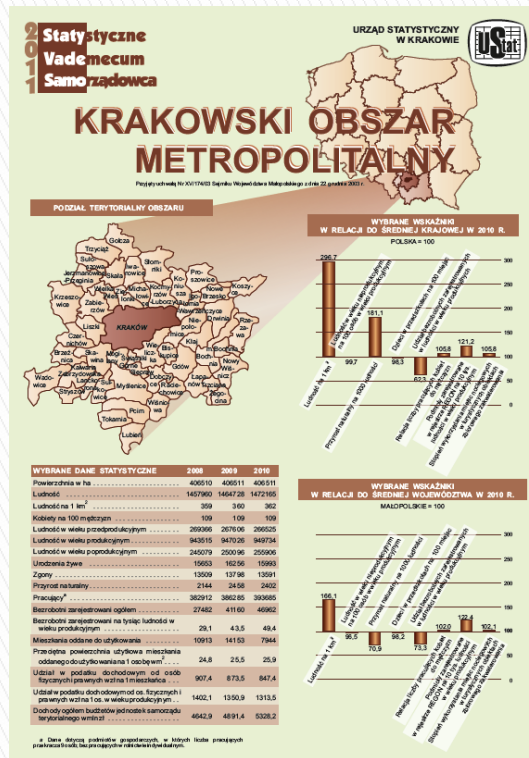
- **lata 40/50 XX w.** – narodziny koncepcji wyodrębnienia bydgosko-toruńskiego układu osadniczego rozpatrywanego jako **trójogniskowa struktura transportowa pomiędzy Bydgoszczą, Inowrocławiem i Toruniem** (Sokołowski D., Stachowski J., 1993);
- **lata 60 i 70 XX w.** – narodziny pojęcia „**aglomeracja bydgosko-toruńska**” w wyniku przeprowadzonych studiów miejskich i opracowania wstępnej wersji planu zagospodarowania przestrzennego kraju (Maik W., Sokołowski D., Brudnicki R., 1996);
- **1968** – próby delimitacji obszarów metropolitalnych w Polsce dokonane przez GUS - wyodrębnienie obszaru **metropolitalnego Bydgoszczy**, obejmującego także Toruń i pobliską strefę otaczającą te miasta;
- **1971** - opublikowanie przez S. Leszczyckiego, P. Eberhardta i S. Hermana pracy pt. ***Aglomeracje miejsko-przemysłowe w Polsce 1966-2000***, uznawanej za wzorcową w obszarze delimitacji podsystemu aglomeracji miejskich w Polsce, w której to autorzy wyróżnili 16 aglomeracji miejsko-przemysłowych na terenie Polski, a wśród nich **aglomerację bydgosko- toruńską**;

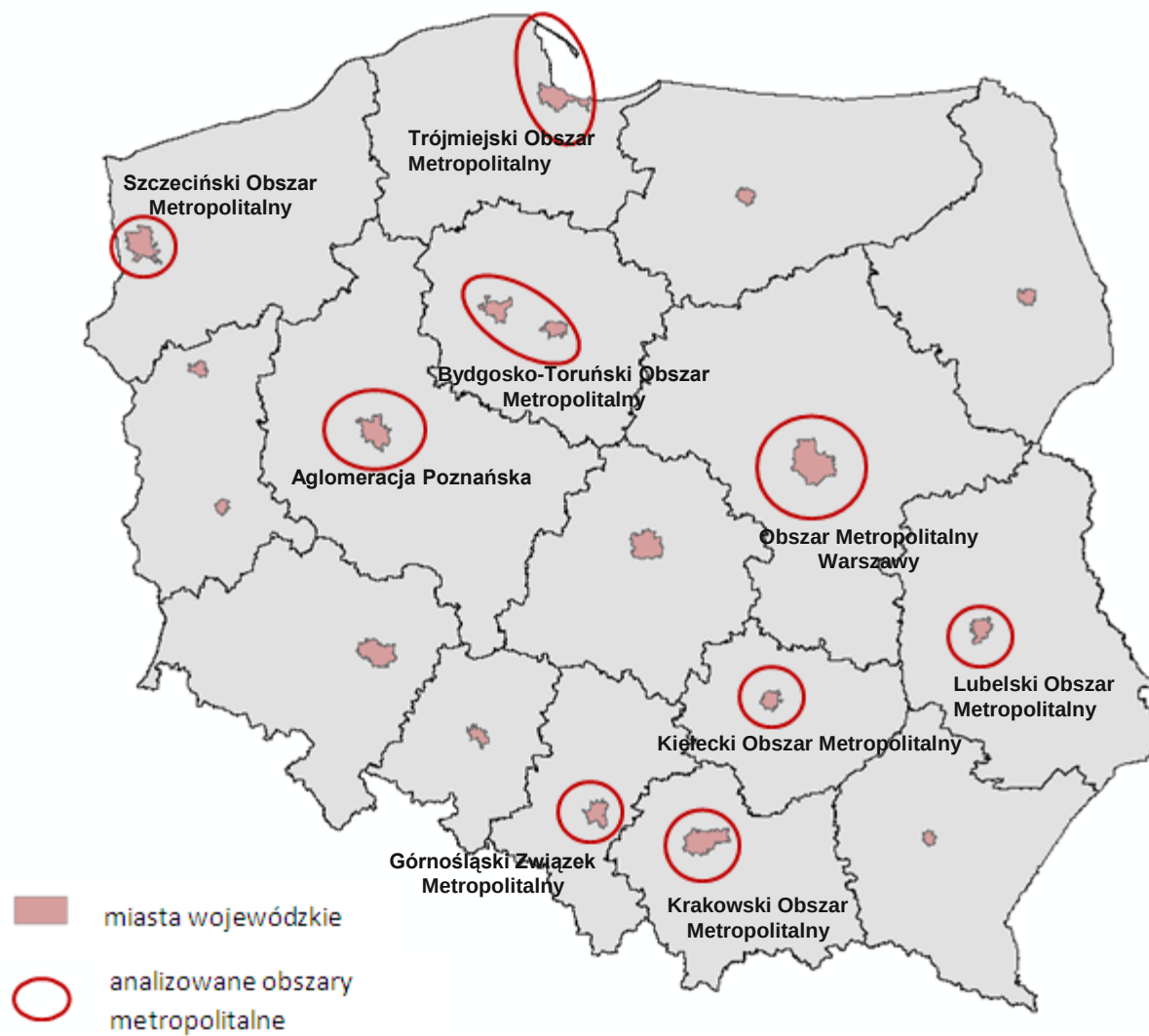
Identyfikacja i delimitacja BTOM (c.d.):

- **1974/1975** - opublikowanie przez Instytut Kształtowania Środowiska prac:
 - *Planowanie aglomeracji w Polsce – raport o założeniach rozwoju,*
 - *Planowanie rozwoju aglomeracji miejskich w Polsce – materiały metodyczne,*
- **lata 80 XX w.** – prace m.in.: B. Bańkowskiego, G. Gontarskiego, G. Namysłowskiej, P. Korcelli na temat delimitacji obszaru bydgosko-toruńskiego i jego powiązań funkcjonalnych;
- **lata 80 i 90 XX w.** – rozwój tezy o odrębności układów metropolitalnych Bydgoszczy i Torunia potwierdzonej studiami J. Namysłowskiego, D. Sokołowskiego i J. Stachowskiego;
- **początek XXI w.** – próby delimitacji układu osadniczego Bydgoszcz-Toruń na potrzeby planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego oraz Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju;

Statystyczne Vademecum Samorządowca (SVS):

- Obszary metropolitalne opisane przez Urzędy Statystyczne w SVS w 2011 r.
- Wydzielone na podstawie zawartych porozumień gmin o ich wyodrębnieniu.

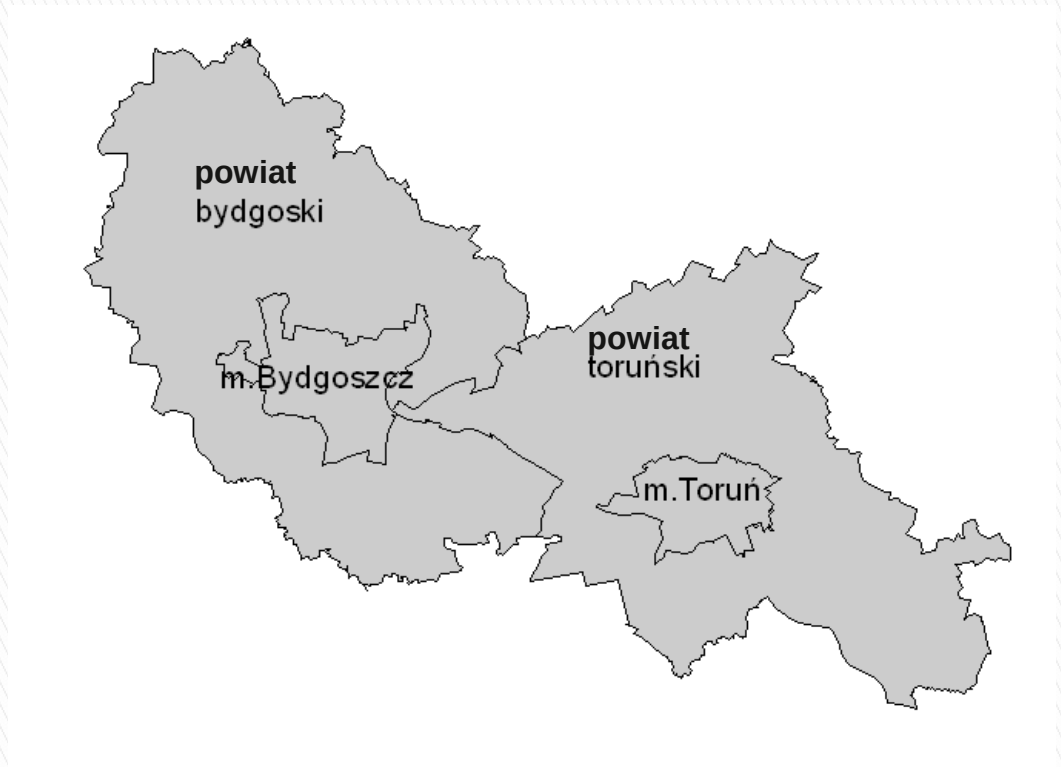

Rys. Obszary metropolitarne w Polsce wg SVS 2011

Bydgosko-Toruński Obszar Metropolitalny (BTOM):

W woj. kujawsko-pomorskim porozumienie partnerskie w sprawie obszaru metropolitalnego o nazwie Bydgosko-Toruński Obszar Metropolitalny zawarły w 2008 roku powiaty:

- bydgoski,
- toruński,
- miasta na prawach powiatu:
 - Bydgoszcz,
 - Toruń.

Rys. Podział administracyjny Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego

Typologia OECD:

Klasyfikuje jednostki administracyjne pod względem funkcjonalnym (gęstość zaludnienia i stopień zurbanizowania) na 2 poziomach analizy terytorialnej:

- lokalnym,
- regionalnym.

➤ **Poziom lokalny** - jednostki NTS-5 klasyfikowane są jako **miejskie** lub **wiejskie**, według następujących kryteriów:

- **obszar wiejski** to obszar, gdzie gęstość zaludnienia nie przekracza 150 osób/km²;
- **obszar miejski** to obszar, gdzie gęstość zaludnienia wynosi 150 lub więcej osób/km²

Rys. Obszary miejskie i wiejskie BTOM wg typologii OECD

Typologia OECD (c.d.):

- **Poziom regionalny** - jednostki funkcjonalne według kryteriów poziomu lokalnego są klasyfikowane następnie w zależności od:
 - **udziału ludności mieszkającej** jako:
 - **przeważająco wiejskie** – gdy więcej niż 50% jego mieszkańców zamieszkuje obszary lokalne sklasyfikowane jako wiejskie według kryteriów poziomu lokalnego;
 - **pośrednie** – gdy udział procentowy mieszkańców zamieszkujących obszary lokalne sklasyfikowane jako wiejskie wynosi 15-50%;
 - **przeważająco miejskie** – gdy mniej niż 15% jego mieszkańców zamieszkuje obszary lokalne sklasyfikowane jako wiejskie;
 - **wielkości populacji miasta**, gdzie:
 - region sklasyfikowany jako przeważająco wiejski staje się pośrednim, jeżeli na jego terenie położone jest miasto o liczbie ludności powyżej 200 tys., która koncentruje co najmniej 25% populacji tego regionu;
 - region sklasyfikowany jako pośredni staje się przeważająco miejskim, jeżeli na jego terenie położone jest miasto o liczbie ludności powyżej 500 tys., które koncentruje co najmniej 25% populacji tego regionu.

Bydgosko-Toruński Obszar Metropolitalny terytorialnie pokrywa się z utworzonym 1 stycznia 2008 r. podregionem bydgosko-toruńskim, który według typologii OECD został zdefiniowany jako **przeważająco miejski**.

ZMIENNE DIAGNOSTYCZNE

strukturalne

wskaźniki

sfera demograficzno-społeczna

- Ludność obszarów miejskich i wiejskich metropolii w % (1a),
- Ludność w wieku przedprodukcyjnym obszarów miejskich i wiejskich metropolii w % (1b),
- Ludność w wieku produkcyjnym obszarów miejskich i wiejskich metropolii w % (1c),
- Ludność w wieku poprodukcyjnym obszarów miejskich i wiejskich metropolii w % (1d),
- Powierzchnia w km² obsz. miejskich i wiejskich metropolii w % (1e),

- gęstość zaludnienia (1A),
- wskaźnik obciążenia demograficznego (1B),

sfera gospodarcza

- Pracujący na obszarach miejskich i wiejskich metropolii w % (2a),
- Bezrobotni na obszarach miejskich i wiejskich metropolii w % (2b),
- Podmioty wpisane do rejestru REGON na obszarach miejskich i wiejskich metropolii w% (2c),
- Podmioty sektora prywatnego na obszarach miejskich i wiejskich metropolii w % (2d),
- Podmioty powyżej 50 pracujących na obszarach miejskich i wiejskich metropolii w % (2e),

- pracujący na 1000 ludności (2A),
- udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym w % (2B),
- bezrobotni na 1000 mieszkańców (2C),
- podmioty wpisane na 10 tys. ludności (2D),
- udział podmiotów sektora prywatnego w podmiotach ogółem w % (2E),
- udział podmiotów pow. 50 prac. w ogólnej liczbie podmiotów w % (2F),

sfera budżetów jednostek samorządu terytorialnego

- Wydatki ogółem jst na obszarach miejskich i wiejskich metropolii w % (3a),
- Wydatki majątkowe inwestycyjne jst na obszarach miejskich i wiejskich metropolii w % (3b),
- Dochody ogółem jst na obszarach miejskich i wiejskich metropolii w % (3c),
- Dochody własne jst na obszarach miejskich i wiejskich metropolii w % (3d),
- Dochody od osób fizycznych i prawnych jst na obszarach miejskich i wiejskich metropolii w % (3e),

- wydatki na 1 mieszkańca w zł (3A),
- wydatki majątkowe inwestycyjne w % ogółu wydatków (3B),
- dochody na 1 mieszkańca w zł (3C),
- dochody własne na 1 mieszkańca w zł (3D),
- udział dochodów od osób fizycznych i prawnych w dochodach ogółem w % (3E),

Tab. Charakterystyka zmiennych strukturalnych – udział na obszarach miejskich w analizowanych obszarach metropolitalnych w 2010 r. (%)

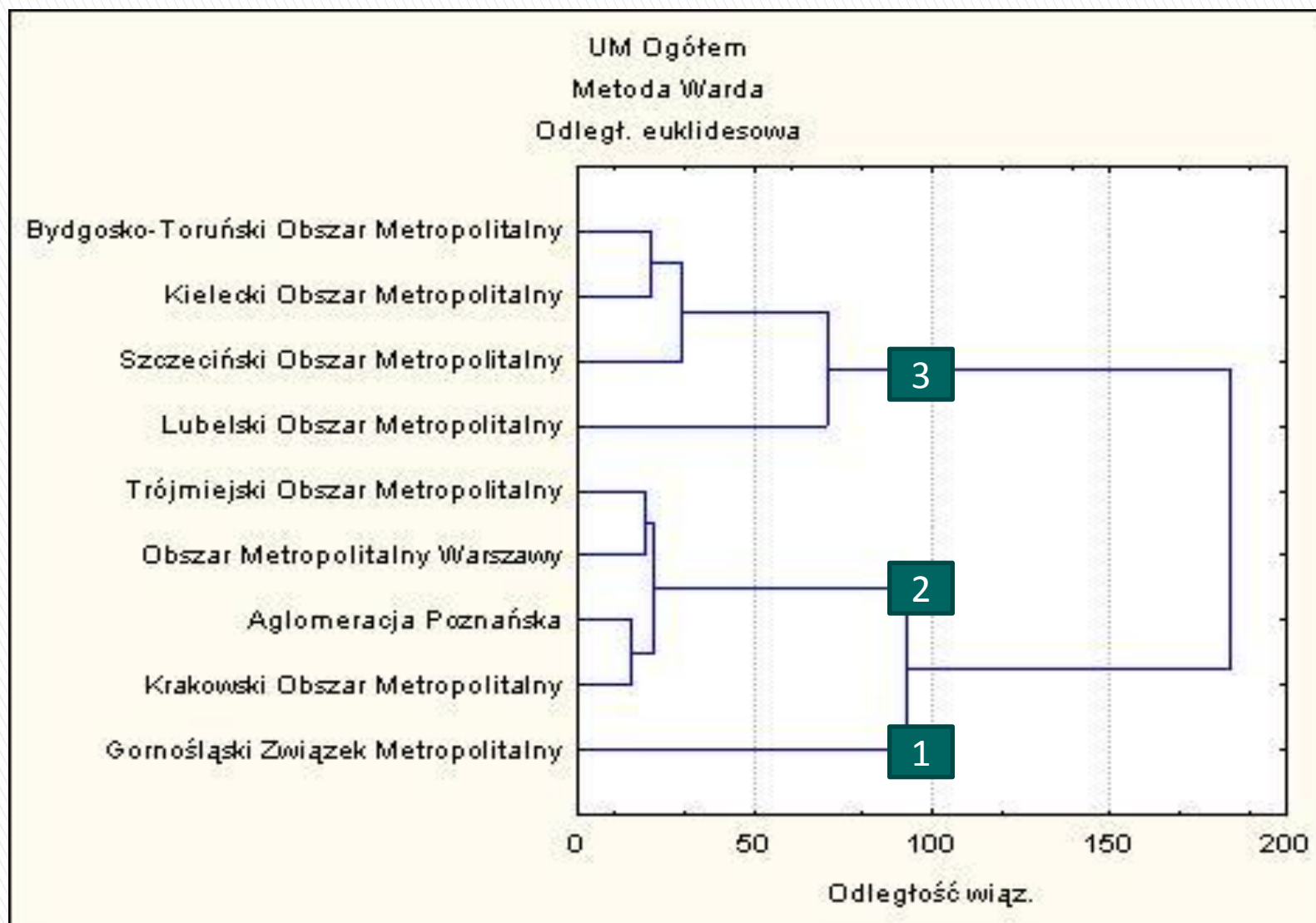
	1a	1b	1c	1d	1e	2a	2b	2c	2d	2e	3a	3b	3c	3d	3e
min	61,0	55,4	62,6	61,1	6,1	82,6	60,9	75,3	75,8	85,6	65,9	51,9	66,6	76,2	76,2
max	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
$\bar{x}$	82,9	79,5	83,1	85,8	40,5	91,3	80,8	88,2	88,3	92,0	85,5	80,9	85,9	89,1	88,7
s	11,3	12,9	10,9	11,2	27,8	5,6	11,3	7,6	7,6	5,2	10,1	15,2	9,7	7,6	7,6
V	13,6	16,2	13,1	13,1	68,8	6,1	14,0	8,7	8,6	5,7	11,8	18,8	11,3	8,6	8,6

$\bar{x}$ – średnia arytmetyczna, s- odchylenie standardowe, V- klasyczny współczynnik zmienności

Tab. Charakterystyka wskaźników opisujących sytuację społeczno-gospodarczą na obszarach miejskich analizowanych obszarów metropolitalnych w 2010 r.

	1A	1B	2A	2B	2C	2D	2E	2F	3A	3B	3C	3D	3E
min	552,8	50,9	253,4	3,1	20,6	1030,4	95,5	0,7	3458,9	16,2	3036,2	1777,3	34,9
max	1700,6	56,1	374,7	8,7	57,0	1774,9	98,7	1,1	5560,6	29,1	4903,7	3805,0	55,0
$\bar{x}$	1030,7	53,2	312,9	5,7	37,0	1367,8	97,8	1,0	4191,2	21,4	3807,6	2420,1	45,3
s	445,3	1,8	41,4	1,8	11,8	246,9	1,0	0,1	662,5	4,0	558,2	606,6	6,6
V	43,2	3,5	13,2	31,1	31,8	18,0	1,0	12,7	15,8	18,6	14,7	25,1	14,5

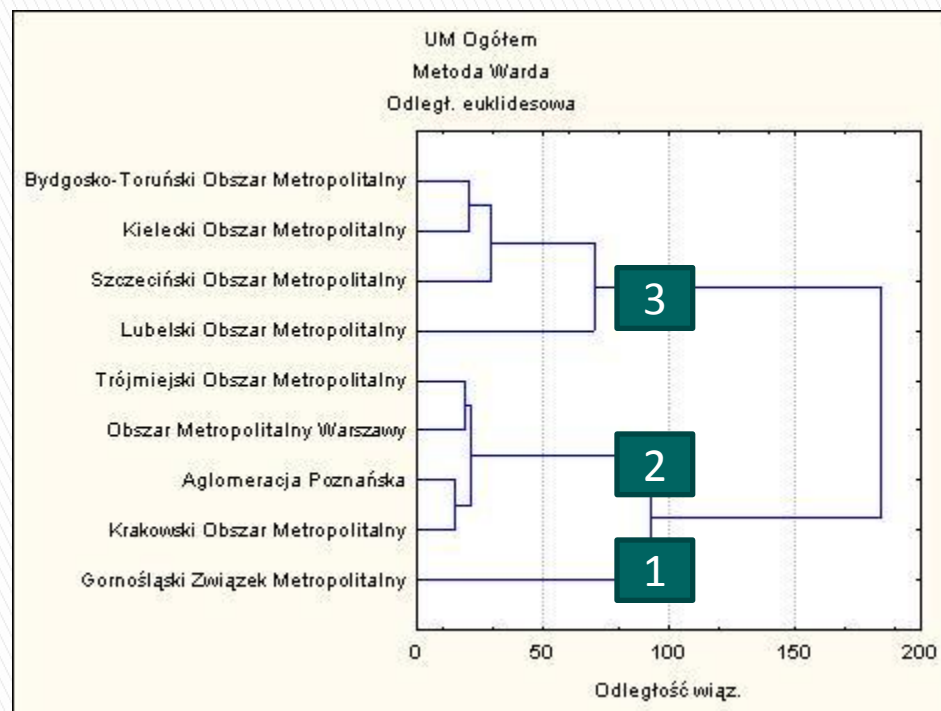
$\bar{x}$ – średnia arytmetyczna, s- odchylenie standardowe, V- klasyczny współczynnik zmienności

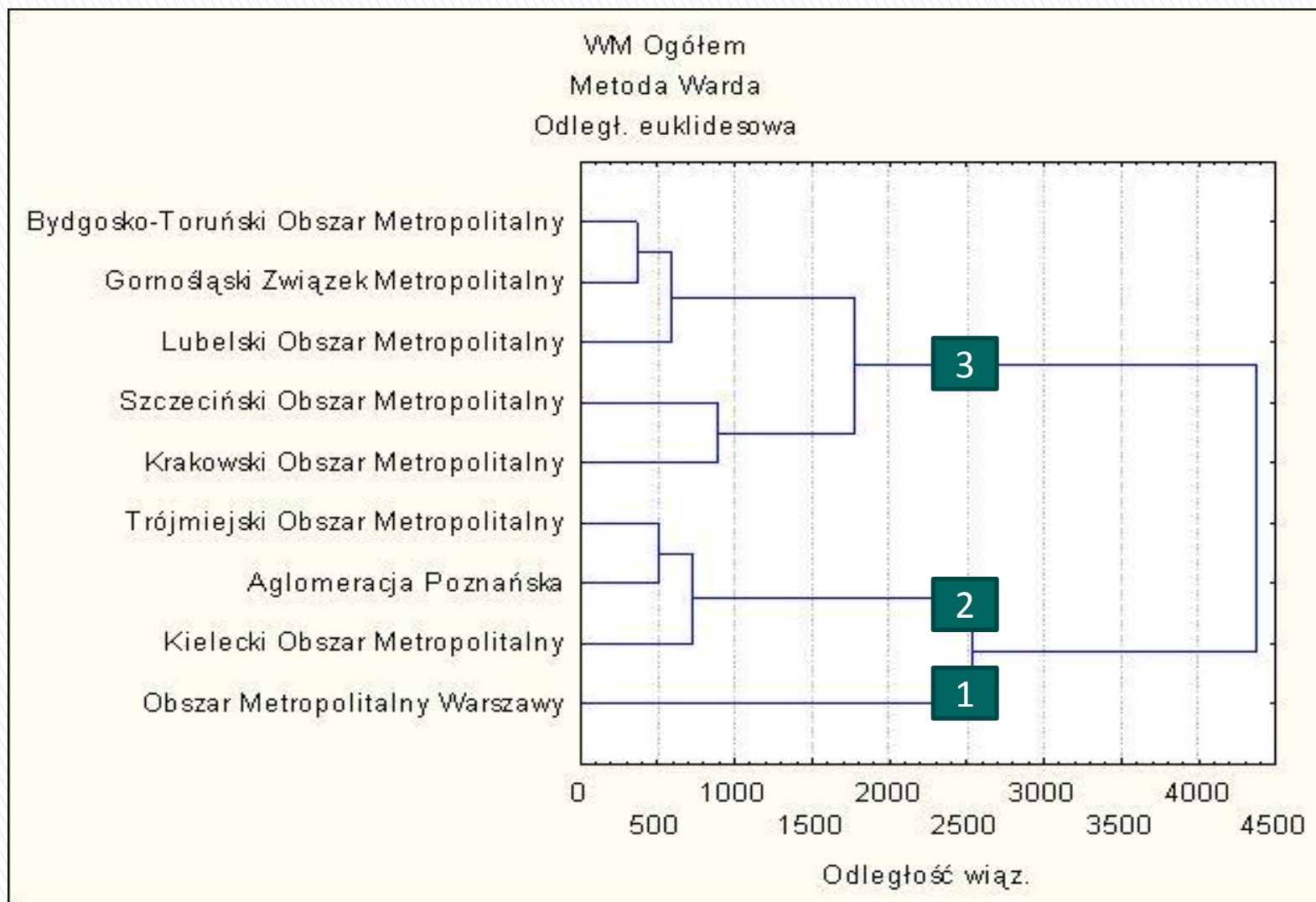
Ryc. Przebieg aglomeracji obszarów metropolitalnych pod względem udziału zjawisk społeczno-gospodarczych na obszarach miejskich w 2010 r.

Tab. Średnie arytmetyczne skupień obszarów metropolitalnych podobnych pod względem udziału zjawisk społeczno-gospodarczych na obszarach miejskich w 2010 r.

	1a	1b	1c	1d	1e	2a	2b	2c	2d	2e	3a	3b	3c	3d	3e
1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2	87,8	84,8	87,9	90,6	47,6	94,1	85,3	92,0	92,0	94,3	90,5	89,4	90,6	93,4	92,9
3	73,8	69,1	74,1	77,3	18,4	86,3	71,6	81,4	81,6	87,6	76,9	67,7	77,7	82,1	81,8

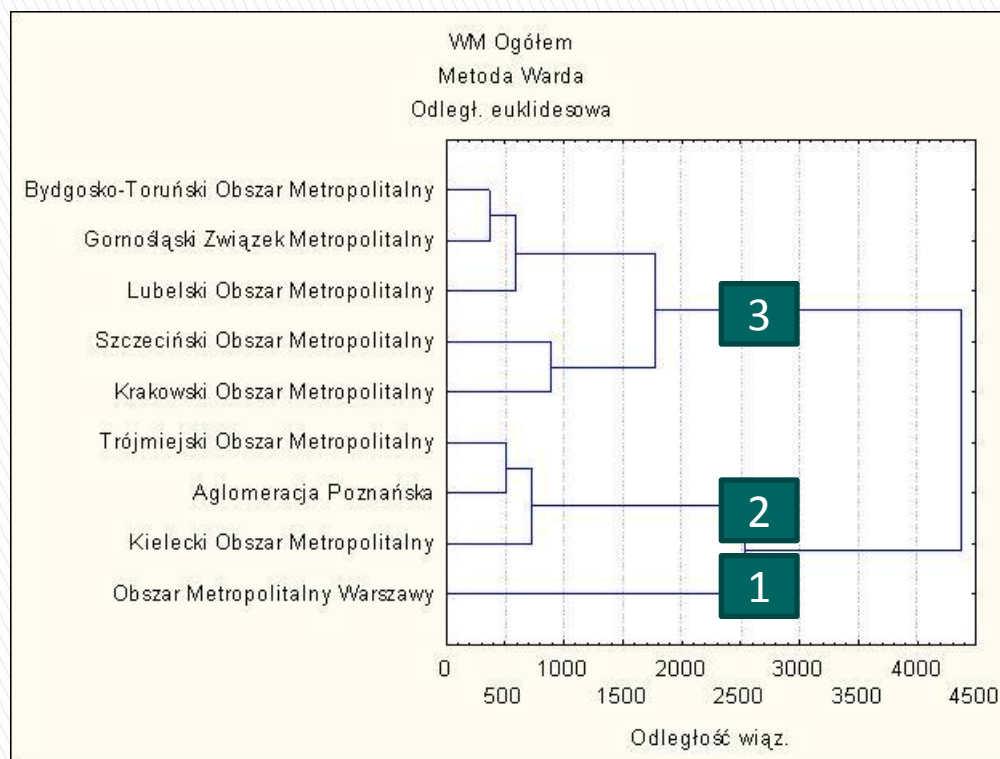
Ryc. Przebieg aglomeracji obszarów metropolitalnych pod względem udziału zjawisk społeczno-gospodarczych na obszarach miejskich w 2010 r.

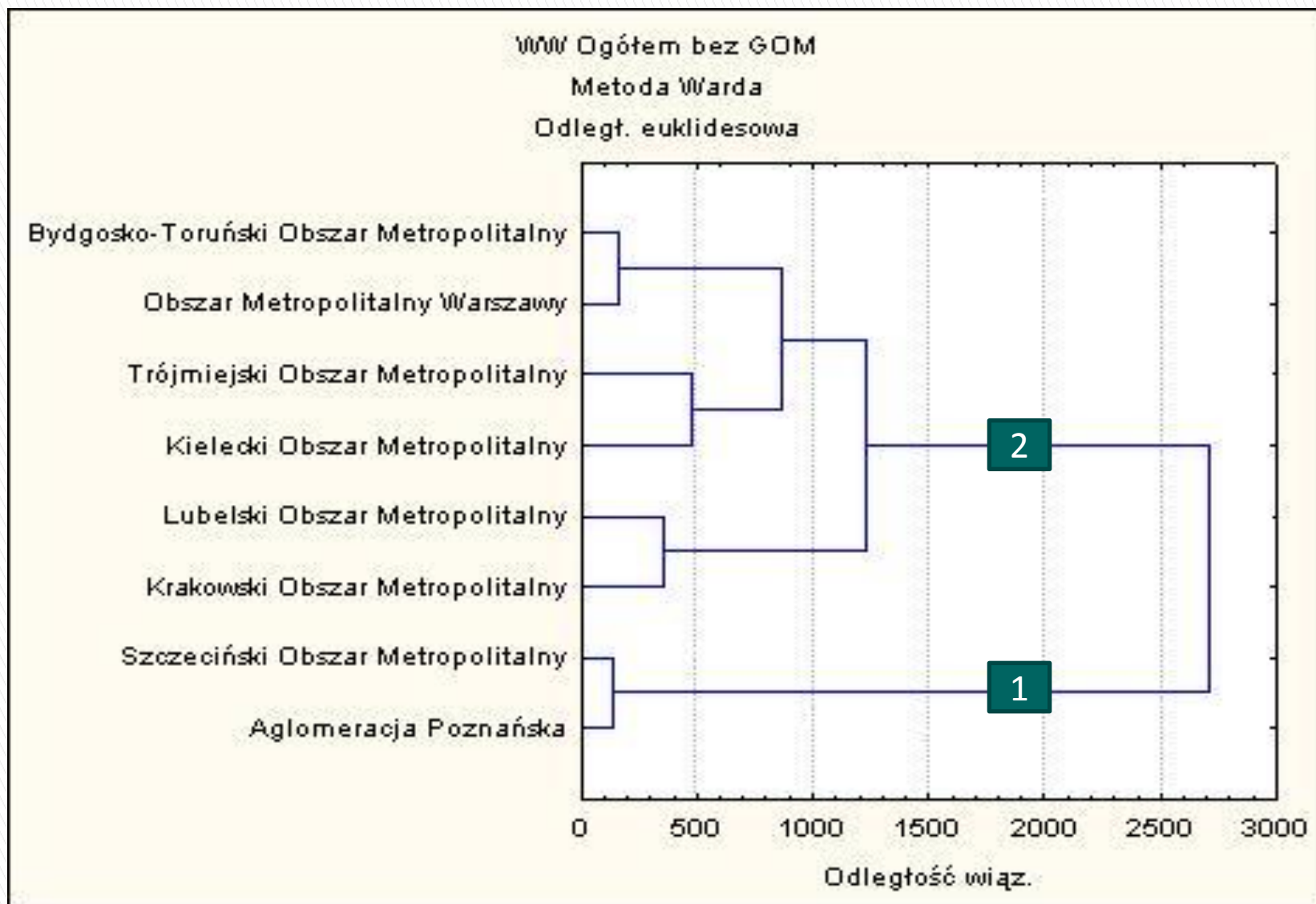
Ryc. Przebieg aglomeracji obszarów metropolitalnych ze względu na natężenie zjawisk społeczno-gospodarczych na obszarach miejskich w 2010 r.

Tab. Średnie arytmetyczne skupień obszarów metropolitalnych podobnych pod względem natężenia zjawisk społeczno-gospodarczych na obszarach miejskich w 2010 r.

	1A	1B	2A	2B	2C	2D	2E	2F	3A	3B	3C	3D	3E
1	981,5	56,1	374,7	4,2	26,7	1774,9	98,7	1,0	5560,6	21,8	4903,7	3805,0	55,0
2	739,1	53,4	324,4	5,4	35,1	1445,8	98,1	1,0	4536,6	25,3	4063,7	2554,5	43,8
3	1215,4	52,5	293,6	6,1	40,1	1239,6	97,4	0,9	3710,2	18,9	3434,7	2062,4	44,3

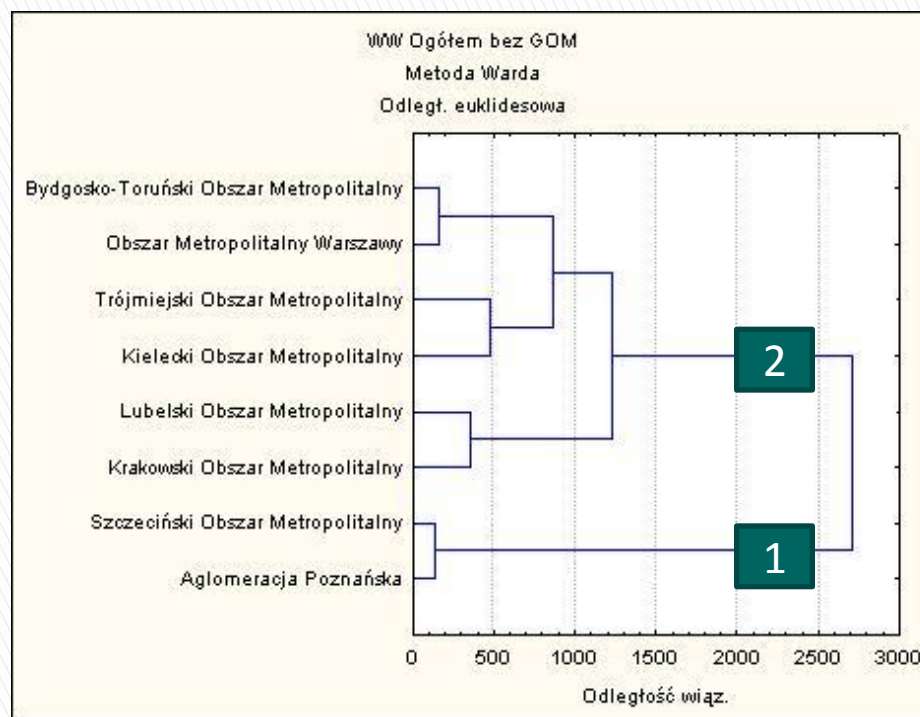
Ryc. Przebieg aglomeracji analizowanych obszarów metropolitalnych ze względu na natężenie zjawisk społeczno-gospodarczych na obszarach miejskich w 2010 r.

Ryc. Przebieg aglomeracji obszarów metropolitalnych ze względu na natężenie zjawisk społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich w 2010 r.

Tab. Model średnich arytmetycznych skupień obszarów metropolitalnych podobnych pod względem natężenia zjawisk społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich w 2010 r.

	1A	1B	2A	2B	2C	2D	2E	2F	3A	3B	3C	3D	3E
1	74,6	50,4	216,3	5,6	37,5	1253,2	98,2	0,8	3578,9	28,9	3151,0	2115,7	52,6
2	85,0	56,3	125,1	7,1	45,6	793,4	97,0	0,5	3240,5	28,7	2863,4	1144,7	30,4

Ryc. Przebieg aglomeracji obszarów metropolitalnych ze względu na natężenie zjawisk społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich w 2010 r.

Wnioski końcowe:

- poziom urbanizacji wyrażony rozkładem cech obrazujących zjawiska społeczno-gospodarcze analizowanych metropolii był bardzo nierównomierny;
- większe zróżnicowanie obszarów metropolitalnym pod względem wskaźników natężenia niż wskaźników struktury (większe odległości);
- proces aglomeracji metropolii pod względem wskaźników natężenia:
 - odmienny na obszarach miejskich i wiejskich,
 - obszary miejskie - wyraźnie od pozostałych dystansował się tworząc odrębne skupienie Obszar Metropolitalny Warszawy (zwłaszcza w sferze finansów publicznych oraz w sferze gospodarczej),
 - obszary miejskie - największe różnice między wydzielonymi skupieniami wystąpiły pod względem gęstości zaludnienia i dochodów własnych budżetów gmin
 - obszary wiejskie - największe odległości od średniej w obszarze szczecińskim i aglomeracji poznańskiej i największe podobieństwo tego skupienia do wskaźników na obszarach miejskich.

Wnioski końcowe (c.d.):

- BTOM
 - pod względem rozkładu zjawisk społeczno-gospodarczych wraz z Szczecińskim Obszarem Metropolitalnym, Lubelskim oraz Kieleckim Obszarem Metropolitalnym znalazł się w skupieniu o niższej niż średnio koncentracji potencjału społeczno-gospodarczego na obszarach miejskich;
 - pod względem wskaźników natężenia zjawisk społeczno-gospodarczych, zarówno na obszarach miejskich jak i wiejskich, wraz z Szczecińskim Obszarem Metropolitalnym, Lubelskim Obszarem Metropolitalnym i Górnośląskim Związkiem Metropolitalnym znalazł się w skupieniu, w którym wskaźniki (poza sferą demograficzną oraz wskaźnikami bezrobocia) przyjmowały wartości niższe niż średnio dla analizowanych metropolii.